

Томнюк Л.М.

аспірант,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

СУТНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ У КОГНІТИВНО-ДИСКУРСНІЙ ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Широкий спектр існуючих у сучасній лінгвістичній парадигмі тлумачень дискурсу доводять міждисциплінарний характер та багатогранність цього поняття, тому ту чи іншу його дефініцію слід розглядати в контексті мети дослідження та ракурсу, під яким науковець розглядає дискурс. Як людина описує та оцінює погоду в залежності від пори року, місяця та частини доби, так і науковці дають характеристику поняттю в межах релевантного для їхнього дослідження підходу, що продиктований певним напрямом наукового аналізу. Маючи на меті дослідження семантично-когнітивного виміру сучасного німецького злочинного художнього дискурсу, дослідження його концептуального простору та моделювання когнітивної карти, з виокремлених Л. Г. Бабенко напрямів дослідження тексту (антропоцентричний, когнітивний, лінгвоцентричний, текстоцентричний) [2, с. 15] перевагу надаємо когнітивному (когнітивно-дискурсному) підходу, що полягає в дослідженні кореляції між елементами тріади «автор-текст-позатекстова діяльність» і в рамках якого зміст тексту є своєрідним «функціональним полем смислу, поданим мовними одиницями, що зафіксовані у художніх текстових концептах» [4, с. 246].

Зосередження уваги представників згаданого підходу (Л.І. Белехова, Л.О. Бутакова, О.П. Воробйова, Д.М. Колесник, Н.І. Колодіна, Р. Цур та ін.) на дослідженні концептів у художньому тексті (далі – ХТ), концептосфери художнього дискурсу (далі – ХД), категоризації художнього універсуму, ментальних моделей і моделюванні концептуального простору значно розширило межі семантичного аналізу тексту [8, с. 61], оскільки репрезентація базових концептів, що в тексті отримують оцінку і зазнають переосмислення з позиції автора і / чи персонажа, є метою художньої комунікації, процес якої «послугується мовним репертуаром художнього мовлення і несе відбиток художнього дискурсу, базисом якого є людська свідомість» [3, с. 109]. Тому трактуємо дискурс як єдність тексту та конситуації, в якій закарбовані умови створення (породження) цілісного тексту у суголоссі з системою інтенцій автора (когнітивних та комунікативно-прагматичних), який вступає в суб'єкт-суб'єкту взаємодію з адресатом [13, с. 135]; територію зустрічі та інтеракції особистостей за конкретних соціальних і психологічних умов [9, с. 15]; особливий модус аналізу мовної практики, що відображає уявлення людини про комунікативну діяльність [12, с. 94]; процес смислотворення (породження

смислу адресантом) і його результат (сприйняття та інтерпретація смислу адресатом) [5, с. 16]; мовленнєву діяльність мовної особистості, яка формує вербальний простір тієї чи іншої науки, окремого мистецтва, вступаючи при цьому в інтеракцію з іншими учасниками комунікації, а також результат здійсненої мовленнєвої діяльності, що знаходить своє втілення в тексті чи цілому ряді текстів, яким притаманні певні екстралінгвістичні та комунікативні характеристики [1, с. 17-18].

ХД викликає особливий інтерес у лінгвістів, оскільки йому притаманні риси, в яких простежуються його суттєві відмінності від інших типів дискурсу. Однією з ключових особливостей ХД вважаємо його призначення, яке полягає в інтенції автора своїм літературним шедевром безпосередньо вплинути на «духовний простір» реципієнта (читача) (термін Г.В. Лейбніца) «з метою подальшого впливу на його особистість, світогляд, цінності, що можливо призведе до змін в його власному духовному просторі» [11, с. 2], оскільки внаслідок людського впливу (в нашому випадку – авторського) цей простір може розвивати свої природні характеристики, розширювати свої грані, чи навпаки, руйнуватися, змінюючи структуру, конфігурацію, цілісність, оборотність і свою властивість одночасного розвитку у всіх напрямках (природному, культурному, історичному, соціальному і т.д.) [6, с. 9]. «Духовний простір» людини – комплексне поняття, яке вбирає в себе внутрішній світ людини, духовність, духовне життя, систему цінностей, культуру, звичаї, знання, етичні поняття (совість, правду, красу, доброту, справедливість, честь), традиції, менталітет, життєву філософію, що становлять єдине ціле і перебувають у безперервній взаємодії [7, с. 38].

Наступна розбіжність зводиться до планомірної вторинності ХД стосовно первинних мовленнєвих жанрів і до його стрижневої властивості утворювати багаторівневу структуру смислів [5, с. 16]. Самобутність ХД як кінцевого продукту однієї з найскладніших видів міжсуб'єктної комунікації, учасниками якої є не лише автор і читач, а й самі герої літературного твору, продиктована його культурологічною значимістю, особливою естетичною цінністю, антропоцентричністю, здатністю надавати змодельованому автором уявному художньому світу образної форми, відкриваючи його, таким чином, перед читачем [10, с. 12], оскільки якою б суттєвою не була різниця між художньою та усною комунікацією, під час якої має значення вербальна та невербальна поведінка людини, психологічні характеристики співрозмовників, інтонація, гучність голосу, відносини між учасниками та ін., беззаперечним доказом того, що художня комунікація також має дискурсивну природу, вважається факт, що кожна написана книга є вустами автора, які говорять, які у своєму мовленні апелюють до читача, звертаються до нього і спонукають його до відповіді, до внутрішнього мовлення, що буде реакцією на адресоване йому повідомлення. Саме читач в ролі співрозмовника занурює ХТ як отримане від автора повідомлення у комунікативну ситуацію і перевтілює його на дискурс [9, с. 16].

Підсумовуючи викладене вище і враховуючи різні підходи до інтерпретації дискурсу, тлумачимо ХД як соціокультурну інтеракцію між творцем ХТ та читачем, до якої залучаються естетичні, духовні, культурні, соціальні цінності, набуті знання про світ, особливості світогляду та сприйняття дійсності, система почуттів, переконань та уявлень, що має на меті шляхом впливу на адресата внести коректури в його «духовний простір», не залишити його байдужим і «викликати в нього емоційну реакцію» [11, с. 3], спонукати до висловлення власної думки щодо прочитаного.

Список використаних джерел:

1. Асратян З.Д. Дискурс и текст художественного произведения / З.Д. Асратян // Вестник ЮУрГУ. Серия Лингвистика.– 2015. – Т. 12. № 4. – С. 17-20.
2. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум / Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин. – 3-е изд., испр. – М. : Флинта: Наука, 2005. – 496 с.
3. Бехта І.А. Дискурс наратора в англomовній прозі / І.А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
4. Бехта І.А. Сучасні напрями вивчення художнього дискурсу. // Наукові записки Луганського національного університету. Серія «Філологічні науки»: зб. наук. праць. – № 1(33). – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – С. 244-255.
5. Бурдюгова, Н.Р. Прагматичні особливості інверсії в англomовному художньому дискурсі [Текст] / Н.Р. Бурдюгова; Наук. кер. Н.А. Приходько // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів фак-ту іноземної філології та соціальних комунікацій, Суми, 19-20 квітня 2012 року. – Суми : СумДУ, 2012. – Ч.1. – С. 16-17.
6. Бурняшева Л.А. Духовное пространство в контексте социально-философского анализа / Бурняшева Л.А. // Журнал «Ученые записки ЗабГУ». Серия: социологические науки. – 2011. – № 4. – С. 5-9.
7. Бурняшева Л.А. Духовное пространство в условиях трансформации современного российского общества : дис. ... доктора филос. наук : 09.00.11 / Бурняшева Людмила Александровна. – Ставрополь : Северо-Кавказский федеральный университет, 2014. – 344 с.
8. Кондратенко Н.В. Дискурсивна парадигма досліджень художнього тексту / Н. В. Кондратенко // Записки з романо-германської філології. – 2015. – Вип. 1. – С. 60-65.
9. Кубко В.П. Документа лінгвістика. Конспект лекцій для студентів спеціальності 7.020105 – документознавство та інформаційна діяльність денної та заочної форм навчання. – Одеса: Наука і техніка, 2006. – 92 с.
10. Нормуродова Н.З. Художественный дискурс и языковая личность в свете актуальных лингвистических направлений: парадигмы знания, основные принципы и тенденции развития / Н.З. Нормуродова // Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – Воронеж: ВГУ. – 2015. – № 2. – С. 12-15.
11. Самарская Т.Б., Мартиросьян Е.Г. Художественный дискурс: специфика составляющих и особенности организации художественного текста [Электронный ресурс] / Т.Б. Самарская, Е.Г. Мартиросьян // Сфера услуг: инновации и качество. Рубрика: Социокультурные и правовые основы развития экономических систем. – Краснодарский филиал РЭУ им. Г.В. Плеханова.– Краснодар, 2012. Выпуск №10. – Режим доступа: <http://journal.kfrgteu.ru/files/1/2012.10.20.pdf>
12. Чернявская В.Е. Дискурс как фантомный объект: от текста к дискурсу и обратно? / В.Е. Чернявская // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2011. – № 3. – С. 86-95.

13. Чернявская В.Е. Лингвистика текста: поликодовость, интерткестуальность, интердискурсивность: уч. пособ. / В.Е. Чернявская. – М. : Книжный дом «Либроком», 2009. – 248 с.

Філатова О.О.

*кандидат філологічних наук, асистент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ІДІОМАТИЧНІ ВИРАЗИ ЗІ СФЕРИ “AUTHORITY AND POWER”

Вивчення фразеологічних зворотів, ідіоматичних виразів завжди цікавило науковців, адже кількість таких мовних одиниць збільшується кожного року, відображаючи зміни в суспільстві. Але нажаль інтерес до таких сполучень не дає єдиної класифікації, що ускладнює процес їх вивчення та опису. Так, в цій роботі автор спирається на семантичний підхід В.В. Виноградова [2], структурний підхід О.В. Куніна [3], та структурно-семантичний підхід О. І. Смірницького [4], контекстуальний підхід Н.Н. Амосової [1]. Згідно з цими наявними класифікаціями, ідіоматичний вираз може бути замінником певної частини мови (іменник, прикметник, дієслово и т.д.). Залежно від рівня вмотивованості одиниць, що входять до його складу, науковці розрізняють фразеологічні сполучення, фразеологічні єдності та фразеологічні зрощення. Всі ці типи фразеологічних одиниць подані у порядку зростання вмотивованості, тобто смисл або переклад фразеологічного сполучення можна вивести із сукупності значень всіх складників, тоді як значення фразеологічного зрощення є метафоричним та не залежить від прямих значень слів, що входять до його складу.

Отже, до фразеологічних виразів належать:

1. Фразеологічні сполучення:

1.1. Дієслівні

a) *bulldoze into doing* – to force to do something, especially by being bullied or intimidated;

b) *take it upon yourself* – to do something without asking for permission or agreement.

1.2. Субстантивні

a) *seal of approval* – formal support or approval from higher authorities;

b) *pester power* – the power of children exert over their parents by continually nagging.

1.3. Фразові

a) *Might is right* – the most powerful person or country gives the right to do whatever is wanted;